

capiendum, cum Pontio Titiniano. Et si hic quidem timoris causa; ⁶ ille vero? Sed stomachari definamus, & aliquando ⁷ sententiam, ut nihil novi, nisi id, quod minimum vellem spiritum reliquum esse. Nos, quoniam superum mare obsidetur, infero navigabimus; & si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios; & boni cives, amantes patriæ, mare ⁸ infestum habebimus. Aliam rationem hujus belli gerendi nullam video. In Ægyptum nos abdimus. Exercitu pares esse non possumus. Pacis fides nulla est. Sed hæc satis deplorata sunt. Tu velim literas Cephalioni des de omnibus rebus actis; denique etiam de sermonibus hominum; nisi plane obmutuerunt. Ego tuis consiliis usus sum, maximeque quod gravitatem in congressu nostro tenui, quam debui; & ad urbem ut non accederem, perseveravi. Quod superest, scribe, quæso, quam accuratissime (jam enim extrema sunt) quid placeat, quid censeas: etsi jam nulla dubitatio est. Tamen si quid, vel potius quidquid veniet in mentem, scribas velim.

hic non reciperent nonnulli. *Esfigere*, inquit Grævius, est perdere. Verbum istud Ernestus monuit non esse apud Nizolium. *Olivetus*.

⁶ Ille vero] *A'rombione*, quasi dicat, Serius vero cupiditatis, certe mali alicujus causa. *Corrad.*

⁷ Sententiam] Subintellige, dicamus. *Ut nihil novi* dicamus. *Quod minimum*: hoc est velle me minimum mihi spiritum reliquum esse. Nam, ne quis, *Quod*, inusitate dictum hoc modo putet; exempla aliquot aſſeram ejusdem Ciceronis, ut dubitatio tolleretur. Epistola 4. lib. X. *Cum scripsisset*, inquit, *quod me cuperet ad urbem venire*. Et lib. II. de Off. (cap. 20.) *Videndum illud item, quod si opulentum, fortunatumque defenderis, in illo uno, aut forte in liberis*

ejus maneat gratis. Manutius. Pulchre hunc locum videtur restituisse Gronovius *æ rari*, quem legendum esse suadet: *stomachari definamus, & aliquando sentiamus nihil nobis nisi (id quod minime vellem) spiritum reliquum esse*. Hoc est, intelligamus tandem & proficemur, nihil nobis superesse præter vitam, que ipsa etiam ut caræamus optandum erat. Omnia alia & ornamenta & instrumenta amissimus, quid igitur stomachamur? Vana est sine viribus ira. *Grævius*.

⁸ *Infestum habebimus*] Infestum reddemus. Est autem sententia, Pompejum classem parare ad intercludendos Italiæ comæatus, id est ad patriam fame necandam: ad hunc se iturum. Epist. 8. Et cum iracunda ironia, Boni cives, amantes patriæ, dixit. *Manutius*.

EPI-

EPISTOLARUM
AD ATTICUM
LIBER X.
CICERO ATTICO SAL.

I. ERTIO Nonas cum in Laterium fratris venissem, accepi literas, & paulum respiravi: quod post has ruinas mihi non acciderat. Per enim magni æstimo, tibi firmitudinem animi nostri, & factum nostrum probari. ¹ Sexto enim nostro quod scribis probari, ita lætor, ut me quasi patris ejus, cui semper uni plurimum tribui, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod sæpe soleo recordari, dixit olim, ² Nonis illis, illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?

³ *Μη μὰρ* inquit ille, *ἀσπυδαί γε ἔ ἀληθείας ἀπολαύω, Ἀλλὰ μέγα ἴξας τι, & εἰσομένοισι πρὸςθεῶν.*

Ejus igitur mihi vivit auctoritas: & simillimus ejus filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem salvere velim jubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longinquum tempus differs, (jam enim ⁴ illum emptum pacificatorem perorasse puto; jam actum aliquid esse in consessu Senatorum; ⁵ Senatium enim non puto) tamen suspensum me inde

¹ *Sexto*] *Peduceo*. *Manutius*.

² *Nonis Dec.*] Anno U. C. 690.

³ *Μη μὰρ ἀσπυδαί*] Ne ignaviter & in gloriae peram: sed magno aliquo facinore edito, quod audiat a posteris. *Itad.* X. 304.

⁴ *Illum emptum pacificatorem*] A Cæsare corruptum. *Pacificatoris*, agentem de pace Volcatium, ep. 22. lib. IX. vel potius Serv. Sulpitium, ep. 1. lib. IV. Fam. & ep. 6. lib. XVI. *Corr.* Curionem, ut opinor, indicat,

qui primo, inquit Paternulus, pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro Republica: mox simulatione contra Pompejum & Cæsarem, sed animo pro Cæsare facti, id gratis, an accepto centes H. S. fecerit, ut accepimus, in medio relinquitur. *Boſius*.

⁵ *Senatium*] Negat Cicero consessum illum Senatorum Senatium esse, vel quod legitimus non aderat Senatorum numerus, vel quod ibi libere loqui nemo poterat. *Idem*.

de tenes, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. Quid enim ⁶ Flavio legionem & Siciliam dari scribas, & id jam fieri? quæ tu scelera partim parari, & jam cogitari, partim ex tempore futura censes? Ego vero Solonis, popularis tui, & ut puto, etiam ⁷ mei, ⁸ legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterius utrius partis fuisset; nisi tu aliter censes; & hinc abero, & filii. Sed alterum mihi est certius: nec præripiam tamen; expectabo tuum consilium; & eas literas, nisi alias jam dedisti, quas scripsi ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo aliunde audieris, sed te ipsum putare, me ⁹ attractum iri, si de pace agatur: mihi omnino non venit in mentem, quæ possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit, exspoliare exercitu & provincia Pompejum: nisi forte iste ¹⁰ summarius ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quiescat. Nihil video quod sperem, aut quod jam putem fieri posse; sed tamen hoc ipsum est unum ¹¹ τῶν πολιτικῶν κερμῶτων, *Veniendumne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit.* Quare si quid ejusmodi evenerit ut arcessamur: (quod equidem non curo: quid enim esset de pace dicturus, dixi; ipse valde repudiavit) sed tamen si quid acciderit, quid censes mihi faciendum utique scribito. Nihil enim mihi adhuc accidit, quod majoris consilii

⁶ Flavio] Quorsum enim tu scribas Flavio legionem & Siciliam dari? nisi ut, indicis interclusum iri exitus Italie, ideo maturandum esse discessum nostrum? *Idem.*

⁷ Mei] Quia migrare Athenas cogito. *Man. Lege, jamiam mei.* J. F. Gron.

⁸ Legem] Vide Gell. Noct. Att. II. 12. ⁹ Attractum] Romam.

¹⁰ Summarius] Empus pacificator. Mallem enim, *Nummarius.* Ut *Nummarii* iudicis, pretio corrupti, ep. 14. lib. I. Et placet *epirotice* dictum esse. *Nisi forte:* quia scit Cæsari persuaderi non posse, ut quiescat. *Mausius.* Nos, *summarius.* Summorum vocat, quem modo appellat empum pacificatorem, diversa tamen ratione. Hoc enim nomine notavit Curionis impudicitiam, & turpe corporis obsequium, ut illo altero sordes, & avaritiam. Significat ergo summarius publicum proflibulum, cujusmodi erant

meretrices, quæ sub murorum fornicibus prostabant, unde & *summanianæ* dicebantur. Martialis libro III. *summanianus* caret inter uxores. Itaque *summoerius* est *summanianus.* Nam muri, sive, ut veteres loquebantur, mori, sunt *maenia.* *Bassus.* Placebat J. F. Gronovio *Submaris.* Hæc illius verba sunt in *left. Plant.* ad Pseudolum §. x. *Subballio,* quasi minor *Ballio,* inferior, vel alter *Ballio.* Compositio ideo notanda, quia in ea eleganter ludunt veteres. Nam ita Cicero *Submaris* dixit, qui est alter *Marius* crudelitate & imperii cupidine, ad *Att. x.* Ita *Subneronem* vocat *Domitianum Terullianum.*

¹¹ τῶν πολιτικῶν κερμῶτων] *Prepositorum,* quæ ad *Respublicam* pertinent. Locum hunc totum ita emendabat *Muretus,* Var. *left. X. 12.* Et commode quidem, *Oliverius.*

filiï esset. Trebatii, boni viri & civis, verbis te gaudeo delectatum; tuæque ista crebra ¹² ἐκφώνησις, *ὑπέρα,* me sola adhuc delectavit. Literas tuas vehementer expecto, quas quidem credo jam datas esse. ¹³ Tu cum Sexto servasti gravitatem eandem, quam mihi præcipis. ¹⁴ Celer tuus disertus magis est, quam sapiens. ¹⁵ De juvenibus quæ ex Tullia audisti, vera sunt. *M. Antonii* ¹⁶ istud, quod scribis, non mihi videtur tam re esse triste quam verbo. Hæc est ¹⁷ ἀσπ, in qua nunc fumus, mortis instar. Aut enim mihi libere inter malos ¹⁸ πολιτικῶν fuit, aut vel periculose cum bonis. Aut nos temeritatem bonorum sequamur: aut audaciam improborum insecemur. Utrumque periculosum est. At hoc quod agimus, ¹⁹ nec turpe, nec tamen tutum. ²⁰ Istum, qui filium *Brundisium* misit, de pace (idem sentio quod tu; simulationem esse apertam, parari autem bellum acerrime) ²¹ me legatum iri non arbitror; cujus adhuc, ut optavi, mentio facta nulla sit. Eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare quid sim facturus, si acciderit ut leger.

¹² Ἐκφώνησις] *Exclamatio, Egrægie.*

¹³ Tu cum Sexto] Tu & Sextus *Peduceus* servastis, &c. *Corrad.* Animadvertit *Mongaltus,* quod alii prætermisere, ea quæ consequuntur, scripta fuisse post acceptas *Attici* literas, quas *Cicero* vehementer expectabat, & credebatur jam datas esse. Et sane cum *Hadriano* timuerit ne attraheretur *Romam,* & amici consilium exposceret, quo uteretur, si quid eveniret ejusmodi: deinceps ita scribit, ut qui habebat necesse scribere, aut etiam cogitare quid sit facturus. Itaque ex duabus epistolis unam librari fecerunt. *Oliver.*

¹⁴ Celer] *Q. Celer,* de quo alias.

¹⁵ De juvenibus] De *Ciceronibus.* *Man.*

¹⁶ Istud] Istud quid sit, nesciunt interpretes, & mendam in *M. Antonii* voce suspicantur.

¹⁷ Ἄσπ] *Asietas.* Et hoc restituit *Mu-*

retus, quem vide iterum *Var. left. X. 12.*

¹⁸ Πολιτικῶν] In *Republ.* versandum.

¹⁹ Nec turpe] Quippe cum probetur etiam *Sexto.* Ep. 6. lib. IX. *Corradus.* *Rehædus* legitur & turpe. *Dicis, Attice,* utrumque superiorum periculosum esse? At hoc quod ago, nempe, ut absim a bonis, & hic maneam non liber, sed servus malorum, id est revera turpe, nec tamen tutum ob duas causas, nec enim diu servitatem illam ferre poterò, & sic eos irritabo in eadem mei, & nescimus an *Respublica* fortuna respiciat olim bonos, & sic visis malis ego quoque pro hoste habear. *J. F. Gronovius.*

²⁰ Istum] Forte *L. Cornelium Balbum,* qui filium *Brundisium* miserat. *Mannusius.* Volunt *Corradus* & *Popma* deligari *Ser. Sulpitium.*

²¹ Me] *Non me, sed istum legatum iri* arbitror. *Mannusius.*

CICERO ATTICO SAL.

II. **E**GO cum accepissem tuas literas Nonis April. quas Cephalio attulerat, esseque Minturnis postridie mansurus, & inde protinus; sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerenturque nihilo minus, quæ sine nobis agi possunt. ¹ *Adhuc* jam adest, & animus ardet; ² nec est quicquam quo, & qua: sed hæc nostra erit cura, & ³ peritorum. Tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consilii iuvabis. Res sunt inexplicabiles. Fortunæ sunt committenda omnia. Sine spe conamur ulla: si melius quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit: sed & tempus alienum est; & homini non amico nostra incommoda, tanta præsertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo.

¹ *Adhuc*] *Garrula*, hirundo.

quæ loca petamus, aut qua via. *Man.*

² *Nec est quicquam*] Nec videmus, aut

³ *Peritorum*] Ut nautarum. *Corrad.*

CICERO ATTICO SAL.

III. **C**UM, quod scriberem, plane nihil haberem; hæc autem reliqua essent, quæ scire cuperem; ¹ profectusne esset; quo in statu urbem reliquisset; in ipsa Italia quem cuique regioni, aut negotio præfecisset; ecqui essent ad Pompejum & ad Consules ex senatus-consulto de pace legati; ² cum igitur hæc scire, dedita opera has ad te literas misi. Feceris igitur commode, mihi que gratum, si me de his rebus, & si quid erit aliud quod scire opus sit, feceris certiorum. Ego in Arcano opperor, dum ista cognosco. A. d. VII Id. alteram tibi eodem die hanc epistolam dictavi; & pridie dederam

¹ *Profectusne*] Cæsar in Hispanias, ut constituerat. Ep. 18. lib. IX. *Corrad.*

² *Cum igitur hæc scire*] Repetendum est

verbum, *cuperem*, e superioribus. *Bosius.*

Muretus malebat, ut igitur hæc scirem.

ram mea languiore. Visum te ajunt³ in regia; nec reprehendo: quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. Sed expecto tuas literas: neque jam sane video quid expectem: sed tamen etiam si nihil erit, id ipsum ad me velim scribas. Cæsar mihi ignoscit per literas, quod⁴ non venerim; seseque in optimam partem id accipere dicit. Facile patior quod scribit, secum⁵ Tullum & Servium questos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisisset. Homines ridiculos, qui cum⁶ filios misissent ad Cn. Pompejum circumspiciendum, ipsi in Senatum venire dubitent. Sed tamen exemplum misi ad te Cæsar's literarum.

³ *In regia*] Visus es in regia, publico loco, cum Cæsar urbem teneret. Nec reprehendo: quoniam ipse non veritus istam reprehensionem in publicum quoque prodivi.

fanum in quo sacerdotes & pontifices convocati conveniebant, & Rex sacrificulio vocatus sacra facere. *Vatro, Festus, &c. Pappus.*

⁴ *Non venerim*] In senatum.

⁵ *Tullum & Servium*] L. Volcatium Tullio tumultu armorum se in publico conspiciendos præbebant, hi non dolere rempublicam & libertatem oppressam viderentur, id Ep. 27. & ult. lib. IX. *Corrad.*

⁶ *Filios misissent*] Servius certe quidem.

quod Pompejani calumniabantur. Regia fuit

CICERO ATTICO SAL.

IV. **M**ULTAS a te accipi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas: eam vero, quæ voluminis instar erat, sæpe legendam, sicuti facio: in qua non frustra laborem suscepisti: mihi quidem pergratum fecisti. Quare ut id quoad licebit, id est, quoad scies ubi sumus, quam sapissime facias, te vehementer rogo. At deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit jam nobis aut finis omnino, si potest, aut moderatio quædam, quod profecto potest. Non enim jam quam dignitatem, quos honores, quem vitam amiserim cogito, sed quid consecutus sim, quid præterim, qua in laude vixerim: his denique in malis, quid inter sit me & istos, quos propter omnia amimus. Hi sunt qui, nisi me civitate expulissent, obtinere se non posse putaverunt licentiam cupiditatum suarum: quorum societatis &

E e e z sec-

¹ *Quos propter*] Ordo est, propter quos.

sceleratæ confessionis fides quo eruperit, vides. Alter ardet furore & scelere, nec remittit aliquid, sed in dies ingravescit: modo Italia expulit: nunc² alia ex parte persequi, & alia provincia spoliari conatur: nec jam recusat, sed quodam modo postulat, ut, quemadmodum est, sic etiam appelletur tyrannus. Alter, is qui nos sibi quondam ad pedes stratos ne sublevabat quidem, qui se nihil contra hujus voluntatem ajebat facere posse, elapsus e foci manibus ac ferro, bellum terra & mari comparat, non injustum ille quidem, sed cum pius, tum etiam necessarium, suis tamen civibus exiabile, nisi vicerit; calamitosum etiam, si vicerit. Horum ego summorum imperatorum non modo res gestas non antepono meis, sed ne fortunam quidem ipsam, qua illi florētissima, nos duriore conflictati videmur. Quis enim potest, aut deserta per se patria, aut oppressa beatus esse? & si, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil esse bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe sit; certe uterque istorum est miserimus; quorum utriusque semper patriæ salus, & dignitas posterior sua dominatione, & domesticis commodis fuit. Præclara igitur conscientia sustentor, cum cogito me de Republica aut meruisse optime, eum potuerim: aut certe nunquam, nisi³ divine cogitasse: eaque ipsa tempestate everfam esse Rempubicam,⁸ quam ego XIV annis ante prospexerim. Hac igitur conscientia commite proficiscar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum ut ut jam acta ætas; quam propter pueros, quibus interdum videmur præstare etiam Rempubicam debuisse: quorum quidem alter,⁵ non tam quia majore pietate est, me mirabiliter excruciat; alter

² *Alia ex parte*] Conatur & in Græciam persequi, & ei provinciam Hispaniam eripere. *Mantuanus*.

³ *Divine*] Hoc est, quicquid animo profexi futurum, id accidisse. *Divina* sunt vates, futura prædicentes. Hinc *scire divinitus* est futura prædicere apud Plautum in Curculione. *Grævius*.

⁴ *Quam ego XIV annis*] Quot inter meum, & præsentem consulatum numerantur. *Idem*.

Vide de hac futura tempestate ep. 3. lib. IV. *Fam.*

⁵ *Non tam, quia majore pietate est*] Locutus, aut mutus est, deestque quippiam tale *quia filius est, quam*, &c. aut corruptus; proque *Non tam*, propentior sum in eam sententiam, ut *Etiam* emendetur. *Malaspina*. Priorem illius conjecturam recepit *Lambinus*.

⁶ alter (o rem miseram! nihil enim mihi accidit in omni vita acerbius) indulgentia videlicet nostra depravatus eo progressus est, quo non audeo dicere. Et expecto tuas literas; scripsisti enim te scripturum esse plurima, cum ipsum vidisses. Omne meum obsequium in illum fuit cum multa severitate: neque unum ejus, nec parvum, sed multa magna delicta compressi. Patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. Nam literas ejus ad Casarem missas ita graviter tulimus, ut te quidem celaremus; sed⁷ ipsius videmus vitam influavem reddidisse. Hoc vero ejus iter, simulatioque⁸ pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. Tantum scio post Hirtium conventum, arcessitum ab Casare: cum eo de meo animo ab suis rationibus alienissimo, & consilio relinquendi Italiam. Et hæc ipsa⁹ timide. Sed¹⁰ nulla nostra culpa est: natura metuenda est. Hæc Curionem, hæc Hortensii filium, non patrum culpa corruptit. Jacet in mœrore meus frater, neque tam de sua vita, quam de mea metuit. Huic tu, huic tu malo asser consolationes, si ulla potes: maxime quidem illam velim; ea, quæ ad nos delata sint, aut falsa esse, aut minora. Quæ si vera sint; quid futurum sit in hac vita & fuga,¹¹ nescio. Nam¹² si haberemus Rempubicam, consilium mihi non deesset nec ad severitatem, nec ad indulgentiam. Hæc, sive iracundia, sive dolore, sive metu permotus, gravius scripsi, quam aut tuus in illum amor, aut meus postulabat. Si vera sunt,¹³ ignoscet: si falsa, me libente eripies mihi hunc errorem: quoquo modo vero se res habeat, nihil assignabis nec patruo, nec patri.

'Cum

⁶ *Alter*] Q. filius. *Corrad.*

⁷ *Ipsius*] Q. fratris. *Mongaultus*.

⁸ *Pietatis*] Quia simulavit ideo se ire, ut Casari offenderet, nos optimo in illum esse animo: quod contra fecit. *Mantuanus*.

⁹ *Timide*] Ad te scribo: quia scio tibi dolorem allaturum. *Idem*.

¹⁰ *Nulla nostra culpa*] Non in educatione vitium fuit, sed in natura. *Idem*.

¹¹ *Nescio*] Vereor, ne Casar, cum nostrum consilium cognoverit, nos observari, & fugientes retrahi jubeat. *Idem*.

¹² *Si haberemus &c.*] Jacente republica nihil audeo contra pravam hujus naturam; ne videat adversari, non quia depravatus pessime de nobis mereatur, sed quia pro Casare faciat. Quod si esset aliqua Resp. aut illum severitate reprimerem: aut, abjecta de illo profusus omni cura, permitterem, ut ageret & suo arbitratu, & suo periculo quod vellet. *Idem*.

¹³ *Ignoscet*] Quia scripsi, quæ tibi scio fore acerbissima. *Idem*.

Cum hæc scripſiſſem, a Curione mihi nuntiatum eſt,
 14 eum ad me venire. Venerat enim is in Cumanum veſperi
 pridie: id eſt, Idibus. Si quid ejus igitur ſermo ejuſmodi
 attulerit, quod ad te ſcribendum ſit; id in literis adjungam.
 Præterit villam meam Curio, juſſitque mihi nuntiarī mox
 ſe venturum: concurrūtque Puteolos, ut ibi concionaretur.
 Concionatus eſt, rediit, fuit ad me ſane diu. O rem fœ-
 dam! noſſi hominem: nihil occultavit; in primis nihil eſſe
 certius, quam ut omnes, qui lege Pompeja condemnati eſ-
 ſent, reſtituerentur; itaque ſe in Sicilia eorum opera uſurum.
 De Hispaniis non dubitabat, quin Cæſaris eſſent: inde ipſum
 cum exercitu, ubicunq; Pompejus eſſet: ejus interitū finem
 belli fore: 15 propius factum eſſe nihil: eum plane iracundia
 elatum voluiſſe occidī Metellum Tribunum plebis: quod ſi
 eſſet factum, eadē magnam futuram fuiſſe: permultos hor-
 tatores eſſe cædis; ipſum autem non voluntate, aut natura
 non eſſe crudelem, ſed quod putaret popularem eſſe clemen-
 tiam: quod ſi populi ſtudium amiſſet, crudelem fore: eum-
 que perturbatum, quod intelligeret ſe apud ipſam plebem
 offendiſſe 16 de arario: itaque ei cum certiffimum fuiſſet
 ante quam proficiſceretur concionem habere, auſum non
 eſſe, vehementerque animo perturbato profectum. Cum au-
 tem ex eo quaererem, quid videret? 17 quod exemplum?
 quam Rempubicam? plane fatebatur nullam ſpem reliquam:
 Pompeji claſſem timebat: quæ ſi eſſet, ſe de Sicilia abitu-
 rum. Quid iſti, inquam, ſex tui falces? ſi ab Senatu, cur
 laureati? ſi ab ipſo, cur ſex? 18 Cupivi, inquit, ex ſen-
 tus

14 Eum] Ipſam Curionem. Idem.

15 Propius factum eſſe nihil] Quam ut L. Metellus occideretur. Itæ quatuor verba non opinor ſuo loco poſita, ſed collocanda poſt Tribunum plebis. Idem. Muretus ſic repurgabat hunc locum: Propius factum eſſe nihil, quam Cæſarem iracundia elatum juſſiſſe occidī Metellum.

16 De arario] Quia, cum ararii claves non invenirentur, refractis foribus publicas pecunias abſtulifſet. Plutarchus, & infra ep. 7. Manutius.

17 Quod exemplum] Quod ſimile exem-

plum, quid tale unquam fuerit viſum aut auſitum in Republica Romana, quale modo Cæſar in ſe admifit, cum eſſeret ararium ſolus ſine auctoritate ſenatus, & populi juſſu, contra interceſſionem Tribuni plebis Grævius.

18 Cupivi] Egi cum Cæſare de Senatus- conſulto ab amicis & familiaribus occulte faciendū, quo mihi Siciliam provinciam cum imperio ſaculibusq; datam conſtaret: ac ille, qui nunc ſenatus maxime eſt interſus, ita reſpondit: Senatum contemne; & me te- minia proficiſcentur. Man.

ras conſulto ſurrepto: nam aliter non poterat. At ille im-
 pendio nunc magis odit Senatum: a me, inquit, omnia pro-
 ficifcentur. Sex autem, quia 19 duodecim nolui: nam lice-
 bat. Tum ego, Quam vellem, inquam, 20 petiſſe ab eo,
 quod audio 21 Philippum impetraſſe: ſed veritus ſum, quia
 ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi conceſſi-
 ſet. Verum puta te impetraſſe. Ego enim ad eum ſcribam,
 ut tu ipſe voles, de ea re nos inter nos locutos. Quid au-
 tem illius intereſt, quoniam in Senatum non venis, ubi ſis?
 quin nunc ipſum minime offendiſſes 22 ejus cauſa, ſi in Italia
 non fuiſſes. Ad quæ ego, me reſeſſum & ſolitudinem quæ-
 re, maxime quod liſtores haberem. Laudavi conſilium.
 Quid ergo? inquam: nam mihi curſus in Græciam per tuam
 provinciam eſt: quoniam ad mare ſuperum milites ſunt. Quid
 mihi, inquit, opratius? Hoc loco multa perliberaliter. Ergo
 hoc quidem 23 eſt verum profectio, ut non modo tuto,
 verum etiam palam navigaremus. Reliqua in poſterum diem
 diſtulit: ex quibus ſcribam ad te, ſi quid erit epiſtola di-
 gnium. Sunt autem quæ præterii, interregnumne eſſet expe-
 ctaturus; 24 an Quo modo 25 dixerit ad ſe ille quidem
 deferri Conſulatum, ſed ſe nolle in proximum annum. Et a-
 lia

19 Duodecim] Quibus proconſules utebantur. Licet, per Cæſarem, qui mihi omnia conceſſiſſet. Idem.

20 Petiſſe] Ut ubivis eſſe poſſem. Idem.
 21 Philippum] Qui Ariam, Julia Cæſaris forore natam, habebat in matrimonio, poſt Octavii prioris viri obitum. Vitricus igitur Octavii, qui poſt Auguſtum. Idem.

22 Eius cauſa] Subſcribo ſententiæ magni Doctõris mei J. Fr. Gronovii, qui ſolertiſſime perpexit ſcribendum eſſe; quin nunc ipſum minime offendiſſes ejus cauſam, hoc eſt, non viſus fuiſſes male judicare de ejus cauſa & partibus. Sic offedere exiſtimationem dixit pro Plancio, cap. 2. Grævius.

23 Eſt verum profectio] Mallem, Eſt profectum, hoc quidem ſermone, quem cum Curione habui. Primum enim, ex Profectum factum ſuſpicio, Profectio, deinde ad Profectio additum ex ingenio Verum. Manutius.

24 An] Poterat addere: An juſtius conſularia comitia a Prætoribus haberi? An

ſieri Angurum decretum, quo vel Conſules creare Prætor poſſit, vel Didactorem dicere, qui deinde Conſules creet? Poterat, inquam, hæc addere, & ſimilia. Verum omiſit, quæ ſcripſerat jam ante IX. 9. & 15. Hunc locum, difficilem ſane, & in cæteris editionibus male diſtinctum, ſic & Manutius & Mongaultus videntur explicare. Oligo.

25 Dixerit] Vulgati omnes, dixerit. Muretus & Grævius malent, dixerit. Equidem ſic legi non mallem modo, ſed proſus neceſſe arbitror: adhibita ea, quam præſentato, interpunctione. Cras, inquit Cicero, exquiram hoc quoque: Quo modo, quibus verbis, qua mente dixerit Cæſar, &c. Forſtaſſe aliquem offendet pronominis trajectio, Quo modo dixerit ad ſe ille quidem. At non abhoruiſſe ab ejuſmodi contractione Tullium, pluribus exemplis demonſtrat Criticus primæ claſſis, Thomas Wopkenſius, Leti. Tullian. l. 7. & 9. II. 2. Idem.

lia sunt, quæ exquiram. ²⁶ Jurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, ²⁷ amicissimum mihi Cæsarem esse debere. Quid enim, inquit, scripsit ad me Dolabella? Dico, quid? Affirmabat, cum scripsisset ²⁸ quod me cuperet ad urbem venire; illum quidem gratias agere maximas, & non modo probare, sed etiam gaudere. Quid quæris? acquievi. Levata est enim suspicio illa ²⁹ domestici mali, & sermonis Hirtiani. Quam cupio ³⁰ illum dignum esse nobis: & quam ipse me invito, qua pro illo sit ³¹ supplicandum! Sed opus fuit Hirtio convento: est profecto nescio quid: sed velim quam minimo. Et tamen eum nondum redisse miramur. Sed hæc videbimus. Tu ³² Oppios Terentiæ dabis. Jam enim urbis ³³ unum periculum est. Me tamen consilio juva, pedibusne Rhegium, an hinc statim in navem. Cæterum quoniam

²⁶ *Jurabat*] Hæc est sententia hujus loci; ut uno verbo dicam, jurabat, quod facile & sine ulla gravi causa solet facere, Cæsarem mihi, quantum certa conjectura assequi & animo possit providere, amicissimum esse. *Quid enim, inquit, sic pergit Curio, scripsit ad me Dolabella?* hoc est, quid aliud scripsit Dolabella ad me Curionem, quid aliud volunt Dolabella literæ ad me datæ, quam Cæsarem tibi debere esse amicissimum. *Dico, scilicet ego Cicero, quid? Affirmabat,* scilicet Curio, eum nimirum Dolabellam, scripsisse, quod me cuperet ad Urbem venire, illum (Cæsarem) gratias quidem maximas agere Dolabella, quod me incitaret ad rediendum, & valde sibi hoc placere. *Græco.*

²⁷ *Amicissimum mihi Cæsarem esse debere*] Id non solum Fulvii Ursini liber, sed & Helmshtadiensis præ se fert. Ita omnino legendum. Est enim elegans loquendi genus, quod usurpabant cum significaturi essent se judicare, quantum humano consilio & animo provideri aliquid possit, id de quo agebatur, certo eventurum. Cic. VI. ad Fam. ep. 6. *Debet habere fidem nostra predictio.* Hoc est, quantum certis conjecturis assequi possum, vera sunt quæ dico. *Idem.*

²⁸ *Quod cuperet*] Non pendet a ²⁷ affirmabat, ut Manutius & Scioppius voluerunt, sed a gratias agere. *Idem.*

²⁹ *Domestici mali*] A Quinto filio: qui sermonem habuit cum Hirtio, mox cum Cæ-

sare. Epist. 4. *Manutius.*

³⁰ *Illum*] Quintum filium. *Idem.*

³¹ *Supplicandum*] Lego cum Victorio, *supplicandum.* Hoc enim vult dicere; Quam cupio Quintum filium dignum nobis esse! quam ipse me invito & excito, si qua in parte aliqui sit recti atque honesti pro illo suspicandum! Volo levare suspicionem meam: sed cur Hirtium conventi? Est nescio quid ab illo actum contra nos apud Cæsarem, quod velim quam minimo nostro malo & incommodo abire. *Popsms.* Lambinus recte vidit in primis editionibus, quamvis id in posterioribus repudiavit, legendum esse: *metuo ne quid pro illo sit supplicandum.* Quam veroot, inquit, ne aliqui paraverit, ut nos quoque pro illo Cæsari supplices fieri oporteat, quo ejus sulcitia ignoscant! J. F. Gronovius. Ille locus facit adhuc in mendis & tenebris, quas sine codice emendatioris vis ingenii difficulter dispulerit. *Grævius.*

³² *Oppios Terentiæ dabis*] To Oppios (de quibus ep. 7. lib. VIII.) Terentiæ conciliabitis: ut illi præsto sint, si quid ei opus erit. *Manut.* Legendum forte: *Tu hospitium Terentiæ dabis.* Muret.

³³ *Unum*] Scribe: *Jam enim Urbis unum, vel nullum periculum est.* Purabant enim Cæsarem urbem diripiendam militibus daturum, is metus nunc cessat. Itaque tuto sibi manere Terentiæ putavi, modo habeat in sumptum. J. F. Gron.

commoror, ego ad te statim habebō quod scribam, simul ut video Curionem. De Tirone cura, quæso, quod facis, ut sciam quid is agat.

CICERO ATTICO SAL.

V. **D**E tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi visus sum, diligenter: de die nihil sane potest scribi certi, præter hoc, non ante lunam novam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significavit, se harum rerum exitum non videre. Quod mihi mandas de Quinto regendo, ² *Apudiciæ.* Tamen nihil prætermittam. Atque ³ utinam tu: sed ⁴ modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia. Ac valde ⁵ requirere solebat. Commodius tecum Vestenus est locutus, quam ad me scripserat; sed mirari satis ⁶ hominis negligentiam non queo. Cum enim mihi Philotimus dixisset H-S L. emere de Canulejo diversorium illud posse, minoris etiam empturum, si Vestenum rogassem; rogavi ut, si quid posset, ex ea summa detraheret: promisit: ad me nuper, H-S xxx emisse: ut scriberem, cui vellem addici: diem pecuniæ Id. Novemb. esse. Rescripti ei stomachosius, cum joco tamen familiari. Nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsique ad eum, me a te certiore esse factum. Tu de tuo itinere quid & quando cogites, velim me certiorum facias. A. d. xv. Kal. Maji.

¹ *Die*] Navigationis meæ. *Manut.*

² *Apudiciæ*] Difficilem provinciam mihi mandas in Q. Cicrone filio regendo: utinam tu suscepisses eum regendum, et si ego in illo regendo non ero modestior quam tu, nec minus severa disciplina utar.

Alludit autem ad Græcum proverbium *Apudiciæ p. dicitis*, Arcadiam me postulas, quod dicitur in eum, qui rem magnam, ut totam

provinciam, sibi dari postulat. *Popsms.*

³ *Utinam tu*] Suscepisses juvenem regendum. *Enit. G. Manutius.*

⁴ *Modestior*] In eo regendo, quam tu, & patri esse solent. *Corrad.*

⁵ *Requirere*] Ut sibi commendarem aliquem meorum. *Manut.*

⁶ *Hominis*] Gravius, nominis.

CICERO ATTICO SAL.

VI. **M**E adhuc nihil præter tempestatem moratur. ¹ Aflute nihil sum acturus: fiat in Hispania quilibet. Et tamen retice. Meas cogitationes omnes explicavi tibi superioribus literis. Quocirca hæ sunt breves: & tamen, quia festinabam, eramque occupator. De Quinto filio, ² fit a me quidem *sedulo*; nostri reliqua. Quod dein me mones, & amice & prudenter mones: sed erunt omnia facilia, si ab uno illo cavero. Magnum opus est. ³ Mirabilia multa. Nihil simplex, nihil sincerum. Vellem suscepisses juvenem regendum: pater enim nimis indulgens, quidquid ego adstrinxit, relaxat. Si sine illo possem, regerem: quod tu potes: sed ignotico: magnum, inquam, opus est. Pompejum pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. Ego nunc qua, & quo videbo.

¹ *Aflute*] Expectans, quid in Hispania geratur, ut in Tullia moner ep. seq. & Cælius ep. 10. hujus libri. *Corrad.*

² *Fit*] Videtur Cicero alluisse ad eum locum Terentii ex Adelphis: fit *sedulo*; nihil prætermittit; consuefacio: denique inspicere, tanquam in speculum, vitæ omnium iudicio, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Verba sunt Demetrii narrantis Syro, qua ratione Ctesiphoni moderetur, & eum ad bonam frugem perducatur. Satis vero fuit Cicero locum primis verbis indicasse. Ideo subiicit, *nosti reliqua*. *Bosius.*

³ *Mirabilia multa*] De ejus minime simplici ingenio. *Manus.*

CICERO ATTICO SAL.

VII. **E**GO vero Apuliam, & Sipontum; & tergiversationem istam probo: nec tuam rationem eandem esse duco, quam meam: non quin in Republica rectum idem sit utrique nostrum: sed ea non agitur. Regnandi contentio est; in qua pulsus est modestior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi vincit, nomen populi Romani deleatur necesse est: sin autem vincit, Syllano more, exemploque vincet. Ergo hac in contentione neutrum tibi palam sentiendum, & temporis serviendum est. Mea causa autem alia est, quod, beneficio vinctus, ingratus esse non possum. Nec tamen in

acie, sed Melitæ, aut alio in loco ¹ simili oppidulo, futurum puto. Nihil, inquires, juvas eum; in quem ingratus esse non vis; immo minus fortasse voluisset. Sed de hoc videbimus. Exeamus modo: quod ut meliore tempore possumus, facit Adriano mari Dolabella, ² Fretenfi Curio. Injuncta autem mihi spes quædam est, velle mecum Serv. Sulpicium colloqui. Ad eum misi Philotimum libertum cum literis. Si vir esse volet, præclara ³ *curvodia*: sin autem; erimus nos, qui solemus. Curio mecum vixit, jacere Casarem putans offensione populari, Siciliaque diffidens, si Pompejus navigare coepisset. Quintum puerum accepi vehementer. Avaritiam video fuisse, & spem magni congiarii. Magnum hoc malum est: sed scelus illud, ⁴ quod timueramus, spero nullum fuisse. Hoc autem vitium puto te existimare non nostra indulgentia, sed a natura profectum; quem tamen nos discipulino regimus. De Oppiis Veliensibus quid placeat, cum Philotimo videbis. Epirum ⁵ nostram putabimus: sed alios cursus videbamur habituri.

¹ *Simili oppidulo*] Non spernenda est scriptura codicis Balliol. & Helm. aut *aliquo in loco sive oppidulo*. Vereor tamen ne alterutrum aut loco, aut oppidulo sit corruptum & ex interpretatione inculcatum. *Grævius.*

² *Fretenfi*] Freto Siciliensi.

³ *Curvodia*] Comitatus.

⁴ *Quod timueramus*] Non cum Casare locutus esset de nostro consilio Italia relinquenda. Ep. 4. *Manutius.*

⁵ *Nostram*] Epiro tua utar ut mea, si acciderit, ut inde transeam, cum ad Pompejum proficiscar. *Idem.*

CICERO ATTICO SAL.

VIII. **E**T res ipsa monebat, & tu ostenderas, & ego videbam, de iis rebus, quas intercepti periculofum esset, finem inter nos scribendi fieri tempus esse. Sed, cum ad me sæpe mea Tullia scribat, orans ut quid in Hispania geratur expectem, & semper adscribat idem videri tibi, idque ipse etiam ex tuis literis intellexerim, non puto esse alienum, me ad te quid de ea re sentiam scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi videretur, si nostras rationes ad Hispaniensem casum accommodaturi essemus; quod feridicis oportere. Neesse est enim aut id quod maxime velim,

lim, pelli istum ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut confidere videtur, apprehendere Hispanias. Si pelletur, quam gratus, aut quam honestus tui erit ad Pompejum noster adventus; cum ipsum Curionem ad eum transfurum putem? si trahitur bellum, quid expectem, aut quam diu? Relinquitur, ut, si vincimur in Hispania, quiescamus. Id ego contra puto: istum enim victorem magis relinquentum puto, quam victum, & dubitantem magis, quam fidem suis rebus. Nam eadem video, si vicerit, & impetum in privatorum pecunias, & exulum redditum, & tabulas novas, & turpissimorum honores, & regnum non modo Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. Tacita esse poterit indignitas nostra? Pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? & quidem illum rogari prius? præsto esse clientem tuum Cloelium? C. Ateii Plaguleium? cæteros? Sed cur inimicos colligo? qui meos necessarios a me defensos nec videre in curia sine dolore, nec versari inter eos sine dedecore potero. Quid si ne id quidem est exploratum, fore ut mihi liceat? Scribunt enim ad me amici ejus, me illi nullo modo satisfecisse, quod in Senatuum non venerim. Tamenne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo venditemus, qui-cum conjuncti ne cum præmio quidem voluimus esse? Deinde hoc vide, non esse iudicium de tota contentione in Hispaniis: nisi forte iis amissis arma Pompejum abjectarum putas: cujus omne consilium Themistocleum est. Existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. Itaque qui nunquam id egit, ut Hispaniæ³ per se tenerentur, navalis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. Navigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, & ad Italiam accedet: in qua nos sedentes quid erimus? Nam medios esse

¹ *Istum*] Puto Casarem potius relinquentum cum vincet, quam cum victus erit, & in eo discrimine versabitur, ut magis incertus sit, quam certus, de rerum suarum exitu. *Bosius.*

² *Præsto esse clientem*] Patroni clientibus dicebantur præsto esse, cum aderant in iudiciis, ut eos defenderent. Nunc contra futu-

rum scribit Cicero, ut clientes præsto sint patronis. Quod clientes gratia multum possent apud Casarem, cujus partes fecuti fuerant: patroni vero ei hostium loco forent. *Lilius.*

³ *Per se*] Ut ipse præsens, eas teneret, sed, quasi de his non laborans, legatis negotium commisit. *Manutius.*

esse jam non licebit. Classibus adversabimur igitur? Quod malum majus scilicet tantum? denique quid turpius? An ejus abentis solus tui scelus, ejusdem cum Pompejo & cum reliquis principibus non feram? Quod si jam, misso officio, periculi ratio habenda est, ab illis est periculum, si peccato: ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo vacuum inveniri potest: ut non sit dubium, quin cum periculo fugiamus, quod fugeremus etiam cum salute. Non simul cum Pompejo mare transferimus? Omnino non potuimus. Extat ratio dierum. Sed tamen (fateamur enim quod est; ne condamus quidem, ut possumus) fessellit ea me res, quæ fortasse non debuit, sed fessellit: pacem putavi fore: quæ si esset, iratum mihi Casarem esse, cum idem amicus esset Pompejo, nolui. Senferam enim, quam iidem essent. Hoc verens in hanc tarditatem incidi. Sed assequor omnia, si propero; si cunctor, amitto. Et tamen, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non hæc collegii nostri⁹ ab Appio, sed illa Platonis de tyrannis. Nullo enim modo posse video stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat; quippe

⁴ *Quod malum*] In Balliol. & Helmst. *Quod malum scilicet tantum?* Existimo Ciceronem scripsisse, *quod malum majus? denique quid turpius?* Sunt interpretationes magisteriorum, *scilicet tantum*, quæ irreperunt in contextum. Videtur autem illa nata esse, ex hac causa quod in aliis libris exciderit *et majus*, ut in Balliol. Helmst. in aliis vero *quod malum* propter literarum vicinitatem, ut sæpe hæc labe veteres libri sunt asperii. Inter ea malivimus veterum librorum & editionum meliorum scripturam hic legi, quam recentiorum acutus quidem, sed perquam dubias conjecturas. *Grevingus.*

⁵ *Qui erit*] Sic restituebat Muretus. *Ejus*, hoc est Casaris, qui in Gallia abiens per Clodium urbe me eiecit. *Vulgata: An invalide hinc in abentis solus, &c. Malapina emendar: Anis abhinc IX. abiens & solus, &c. Alii aliter.* Unum hoc equidem video, nos Tullii verba non habere, si forte sententiam habentus, *Olivetus.*

⁶ *Quin cum periculo*] Ita Manutius. Alii

omnes, *Quin turpiter facere cum periculo fugiamus.* Quod religiosis auribus vix placeat. *Idem.*

⁷ *Ne condamus*] His verbis, *ne condamus quidem*, explicat illud prius, *fateamur.* Itaque, *quod est*, hic vim habet *reperit.* *Bosius.* Muretus restituebat, *ne abscondamus quidem, ut possumus.* Sed *vulgata* eadem est sententia. *Greuv.*

⁸ *Quam iidem esse*] Eadem mente: in eadem opinione constantes. *Corrad.*

⁹ *Ab Appio*] Forte *ab Attio*: ut de Attio Navio intelligatur, qui, Tarquinio Prisco Romæ regnante, auguralem scientiam summam in honorem adduxit. Explano igitur, Non hæc collegii nostri ab Attio, non hæc auguralis collegii ab Attio derivata, sed illa a Platone sumpta, qui scripsit non diuturnam esse. posse tyrannorum dominatorem. *Manut.* Sed & Appius de Augurali disciplina scripsit. Vide *Fam. III. 4.* Cur ergo nodus in scirpo queratur? *Olivetus.*

pe qui florentissimus ac novus ¹⁰ sex, septem diebus ipsi illi egenti ac perdita multitudini in odium acerbissimum venerit; qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in ¹¹ Metello, divitiarum in ærario. Jam quibus utatur vel fociis, vel ministris, si ii provincias, si Rempublicam regent, quorum nemo duos menses potuit patrimonium suum gubernare? Non sunt omnia colligenda: quæ tu acutissime perspicias. Sed tamen ea pone ante oculos: jam intelliges id regnum vix semestri esse posse. Quod si me fefellerit, feram, sicut multi clarissimi homines, in Republica excellentes, tulerunt: nisi forte me Sardanapali vice ¹² in suo lætulo mori malle censueris, quam exilio Themistocleo: ¹³ qui cum fuisset, ut ait Thucydides, ¹⁴ τῶν μὲν παρόντων δι' ἐλαχίστης ἑτέρας κρείττους γνώμων, τῶν δὲ μελλόντων ἐπιπλείστον τὸ γενησομένους ἀείθε εἰκαστής, tamen incidit in eos casus, quos vitasset, si cum nihil fefellerit. Et si is erat (ut ait idem) qui ¹⁵ τὸ ἀμείνων, & τὸ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεί ἐτι προσεῖρα μέγιστα: tamen non vidit, nec quo modo Lacedæmoniorum, nec quo modo suorum civium invidiam excugeret, nec quid ¹⁶ Artaxerxi polliceretur. Non fuisset & ¹⁷ illa nox tam acerba Africano, sapientissimo viro, non tam dirus ille dies Syllanus callidissimo viro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellerit. Nos tamen hoc confirmamus illo

au-

¹⁰ Sex, septem] Pro sex, septem.
¹¹ Metello] Cui mortem est minatus. Dicitur supra. Manutius.

¹² In suo lætulo] Pro, in meo. Græcum loquendi genus. Nam ἑαυτοῦ valet, sui ipsius. Non igitur legendum, Meo, quod video placuisse viris doctis: sed accipiendum, suo, pro meo, more Græco, ut dixi. Idem.

¹³ Qui] Res interdum Cicero attendit potius, quam verba, ut hic. Nam, Qui, conjungi non potest cum, Exilio Themistocleo, cum sint diversa genera: sed quia, Themistocleo, nihil aliud quam, Themistocles, significat, propterea, ut dixi, rem spectans Cicero, non verbum, intulit, Qui. Idem.

¹⁴ τῶν μὲν παρόντων] Rerum presentium, initio brevi & extemporali consilio, optimi iudex, & futurarum ut plurimum optimi consector.

¹⁵ τὸ ἀμείνων] Quid melius aut deterius, in obscuro adhuc providebat maxime.

¹⁶ Artaxerxi] Cui de subigenda Græcia pollicitus, postea cum videret præsare non posse, voluntaria morte, veneno sumpto, vitam finivit. Plutarchus. Manutius.

¹⁷ Illa nox] Africanus minor, mane in cubiculo suo motus reperitus, putatur suorum foedere sublatum, maxime Scamponie uxoris, cujus fratrem T. Græchum, in concione interrogatus, dixerat, iure sibi casum videri. Quod profecto nunquam dixisset, si talem exitum providisset. Ergo & eum, sapientissimum virum, aliquid festellit: fefellerit & C. Marius: qui cum L. Sylla nunquam profecto contentionem suscepisset, si diem illum, quo urbe pulsus est, mentis acie providisset. Idem.

augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. Corruat iste necesse est, aut per adversarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est adversarius unus acerrimus. Id spero vivis nobis fore. Quanquam tempus est nos de illa perpetua jam, non de hac exigua vita cogitare. Sin quid acciderit maturius, haud fane mea multum interfuerit, utrum factum videam, an futurum esse multo ante viderim. Quæ cum ita sint, non est committendum, ut iis pareamus, ¹⁸ quos contra me Senatus, ne quid Respublica detrimenti acciperet, armavit. Tibi sunt omnia commendata; quæ commendationis meæ pro tuo in nos amore non indigent. Ne hercle ego quidem reperio, quod scribam. Sedeo enim ¹⁹ πλεθρόων. Et si nihil unquam tam fuit scribendum, quam nihil mihi unquam ex plurimis tuis jucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suavissime diligentissimeque coluisti. Valde eo ipsa delectata est: ego autem non minus; cujus quidem virtus mirifica. Quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? sit ²⁰ σοργή, sit summa σύντηξις: tamen nos recte facere, & bene audire vult. Sed hac super re nimis; ne meam ipse ²¹ συμπαροῦσαι jam evocem. Tu, si quid de Hispaniis certius, & si quid aliud, dum adsumus, scribes: & ego fortasse discedens dabo ad te aliquid; eo etiam magis, quod Tullia te non putabat hoc tempore ²² ex Italia. Cum ²³ Antonio item est augendum, ut cum Curione, Melitæ me velit esse; huic bello nolle interesse. Eo velim tam facili uti possem, & tam bono in me, quam Curione. Is ad Misenum vi Nonas venturus dicebatur, id est hodie: sed præmisit mihi odiosas literas hoc exemplo:

¹⁸ Quos contra] Ordo est, contra quos armavit suo Senatus.

¹⁹ Πλεθρόων] Tempestatem & navigationem idoneam expectans.

²⁰ Σοργή] Pietas, amor, σύντηξις, Arctissima animorum conjunctio.

²¹ Συμπαροῦσαι] Quam hic accommodata sit Græca hæc vox, dici non potest. Cum enim de incredibili amore in se Tullia supra locutus sit, cito ex eo sermone delabi-

tur. Sentiebat enim se jam commoveri, affectusque suos excitari, quod volebat. Verbum hoc notum est: quod si tam facile exprimi posset verbo Latino, quam vis ejus intelligitur, nihil laboraremus. *Philos.*

²² Ex Italia] Supple, exiturum.

²³ Antonio] Quem Cæsar, in Hispaniam contra Pompeji legatos profectus, Italia prægreß voluerat. Manutius.